

UZLAŞMADA EDİMİN KONUSU

I- GENEL OLARAK

A-Kavram:

Edim, Borçlar Hukukunda **alacaklının isteyebileceği ve borçlunun yapmak zorunda olduğu davranış**, ivaz anlamına gelir¹. Ceza Muhakemesi Hukukuna yeni giren **uzlaşma** kavramıyla onarıcı adalet ilkesinin bir sonucu olarak mağdurunda tatminini amaçlanmıştır. Her suç, bir haksız fiildir. Haksız fiil, aynı zamanda borcunda kaynaklarından biridir². Yani şüpheli/sanık cezalandırılma tehdidi yanında maddi ve manevi bir yükümlülük altına da girmektedir.

Onarıcı adalet sürecinde mağdur ve suçlu (tarafklar) doğrudan adaletin sağlanması sürecine katılmakta ve sorumluluklar almaktadır³. Böylece, sadece suçlunun yakalanıp yargılanması ve cezalandırılması toplumsal adaletin sağlanması için yeterli görülmemekte onun topluma kazandırılması, mağdurunda uğradığı zararın karşılanması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla, işlenen suçun mağdur, sanık ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerini giderebilmek için **sistemli müdahaleler**⁴ yapılması zorunludur. Buda uzlaşma kurumunun hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır. Mağdurun veya suçtan zarar görenin tatmini şüpheli veya sanığı maddi veya manevi olarak sorumluluk altına sokacağı için **edim, uzlaşma kurumunun en önemli unsurudur**.

B-Edimin Türleri:

Edimin konusu belli ya da belirlenebilir olmalıdır. Hukuka ve ahlaka aykırı olmamalı, nesnel olarak da yerine getirilmesi imkânsız olmamalıdır. Edim aşağıdaki şekilde çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır;

1-Olumlu/Olumsuz edim:

Şüpheli /sanık bakımından **edimin konusu, olumlu** (vermeye, yapmaya) ya da **olumsuz** (yapmamaya) ilişkin olabileceği gibi **kişisel** (bedeni veya fikri emek) veya **maddi** (malvarlığı ile yerine getirilebilen) olabilir.

2-Ani /Dönemsel/Sürekli edim:

Edimin yerine getirilme zamanı açısından ise **ani, dönemsel** ve **sürekli** edimden söz edilebilir. Yüklenilen edimin bir defada, bir tek fiille yerine getirilmesi halinde **ani edim**, buna karşılık belli zaman aralıklarında (düzenli veya düzensiz) yerine getirilmesi halinde ise **dönemsel edim** söz konusudur. Eğer edim, kesintisiz bir fiil ya da davranışlarla yerine getirilebiliyorsa **sürekli edimden** söz etmek gerekir.

3-Bölünebilen/Bölünmez edim:

Edimlerin bölünüp bölünememelerine göre **bölünebilen** edim ve **bölünmez** edim şeklinde ayırım söz konusudur.

Edimin konusunun niteliğinde veya değerinde esaslı bir değişiklik olmaksızın birbirine eşit çok parçalara ayrılabiliriyorsa **bölünebilen** edim söz konusudur. Para

¹ SEVİM,Deniz, Borçlar Hukuku Ders Notları,s.1, <http://kacak6107.googlepages.com/borch.pdf>
pdfwww. denizsevim.tr.cx

² Borcun diğer iki kaynağı ise sözleşmeler ve sebepsiz zenginleşmedir. Bkz. SEVİM,Deniz, age.s.1

³BAHAR, Halil İbrahim. Mağdur Bilimi (Victimology) Yüksek Lisans Dersi Programı Ders Notları
<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=149>

⁴BAHAR, Halil İbrahim. age,s.9

borcu, misli eşya borcu bu niteliktedir, birkaç taksit veya parça halinde halin de ödenebilir.

Buna karşılık, edimin konusunun niteliğinde ve değerinde bir değişiklik olmaksızın birden çok parçalara ayrılması mümkün olmaz ise **bölünemez edim** söz konusudur. Yapmama borcunun konusu olan edimler ile yapma borcunun konusu olan edimler bölünemezler. Örnek olarak; rekabet etmemeyi üstlenmek, bir canlı hayvan teslimini üstlenmek, işçinin hizmet edimi bu niteliktedir.

4-Şahsi (kişisel)/maddi edim:

Şahsi edim bizzat borçlunun (şüpheli/ sanığın) bedeni veya fikri gücü ile yerine getirebileceği edimdir. (ör: işgörme)

Maddi edim ise, borçlunun (şüpheli/sanığın) malvarlığı ile yerine getirebileceği edimdir.

C-Edimin Sınırları:

Sözleşme Serbestisinin sonucu olarak edimin konusunu belirleme serbestisi vardır. Sadece **“hukuka aykırılık”**, **“ahlâka aykırılık”**, **“kişilik haklarına aykırılık”** ve **“imkânsızlık”** gibi sınırlar söz konusu olabilir.

Uzlaşma kurumu açısından konu incelendiğinde benzer ilkelerin temel alındığı görülmektedir. Mevzuatımızda “edimin konusu” sınırlandırılmamıştır. Yani; mevzuatta sayılan edimlerden bir yada birkaçı taraflarca belirlenebileceği gibi, bunların dışında kalan bir edim, hukuka uygun olmak kaydıyla belirlenebilir. Nitekim uzlaşmayı düzenleyen CMK’ nun 253.mad.ne dayanılarak çıkarılan Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 20.(1)mad.de “Taraflar uzlaştırma sonunda belli bir edimin yerine getirilmesi hususunda anlaşmaya vardıkları takdirde aşağıdaki edimlerden bir yada birkaçını veya **bunların dışında belirlenen hukuka uygun başka bir edimi** kararlaştırabilirler” denilerek **edim serbestisine** vurgu yapılmıştır.

Edimin konusu bu şekilde tarafların özgür iradesine bırakılmış ve sadece “hukuka uygunluk” kriteri ile sınırlandırılmıştır. Burada, “hukuka uygunluk” ifadesini; hukuka, genel kamu düzenine, kamu sağlığına ve genel ahlaka uygunluk olarak yorumlamak doğru olacaktır.

Yukarıda ifade edildiği üzere; edimin konusu, tek bir seferde yada belirli periyotlarla yerine getirilebileceği gibi süreklilikte arz edebilir. Bir bedelin istenmesi şeklinde olabileceği gibi, bir hizmetin yerine getirilmesi, bir kuruma yada kişiye bağış yapılması, eski hale getirme, pişmanlığın özür yada başka bir yöntemle ifade edilmesi gibi, sınırlı olmayan, hukuka uygun olmak kaydıyla herhangi bir belirlenebilir. Ancak, yöntemi ve konusu ne olursa olsun, şekli ve süresi somutlaştırılabilir olmalıdır. Yani belirsiz süreli,ömür boyu devam edecek şekilde, yada ne zamana kadar süreceği belli olmayacak şekilde, ucu açık bir edim belirlenemez. Ayrıca belirlenen edim konusunda, şüpheli açık olarak neyi yapması gerektiğini, kendisinden istenen ve beklenen yükümlülüğü bilmelidir. Aşağıda ele alınacağı gibi, uzlaştırma raporunda da, edimin yerine getiriliş şekli ve edim açıkça, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilmelidir.

Edimin konusunu uzlaşma görüşmesinin tarafları belirleyeceklerdir. Yani; uzlaşmanın tarafı olan ve uzlaşma müzakeresine katılmaya hakkı bulunan şüpheli, müdafii, mağdur (veya suçtan zarar gören), vekili ile bu kişilerin kanuni temsilcileri belirleyebileceklerdir. Taraflardan birisi gelmese dahi vekilini göndererek uzlaşma görüşmelerine dahil olabilecek ve bu suretle uzlaşmanın konusu olan edim, temsil olunan tarafın yokluğunda karşı tarafla birlikte, uzlaştırmacının gözetiminde belirlenebilecektir.

MADDE 20 – (1) Taraflar uzlaştırma sonunda belli bir edimin yerine getirilmesi hususunda anlaşmaya vardıkları takdirde aşağıdaki edimlerden bir ya da birkaçını veya bunların dışında belirlenen hukuka uygun başka bir edimi kararlaştırabilirler:

a) Fiilden kaynaklanan maddî veya manevî zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,

b) Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddî veya manevî zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,

c) Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,

ç) Mağdurun, suçtan zarar görenin veya bunların gösterecekleri üçüncü şahsın, bir kamu kurumunun ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerini geçici süreyle yerine getirmesi veya topluma faydalı birey olmasını sağılayacak bir programa katılması gibi diğer bazı yükümlülükler altına girilmesi,

d) Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi.

II- UZLAşMADA MADDİ VEYA MANEVİ ZARARIN TAMAMEN YA DA KISMEN TAZMİNİ VEYA ESKİ HÂLE GETİRİLMESİ

A-Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Maddi Zararların Tazmini

1-Maddi zararın tespiti

Edimin konusu olan zararın belirlenmesinde, maddi zarar için tazminat hukukuna ilişkin uygulamalar esas alınabilecektir. Bu cümleden olarak; mağdur uğradığı zarara dair belgelerini soruşturma dosyasına yada uzlaştırmacıya ibraz ederek karşılanmasını istediğı zararın belirlenmesini sağılayabilecektir. Ancak; uzlaştırmacının buradaki görevi, tazminat yargılamasından farklı olarak, tam zararı tespit etmek olmayıp, tarafların üzerinde görüş birliğine varacakları zararı belirlemektir. Hatta belirlenen gerçek zararın altında yada üzerinde bir edimde uzlaşılması da, tarafların serbest iradeleri çerçevesinde mümkündür. Maddi zararın genel hatlarıyla tespitinde, soruşturma dosyasında bulunan bilgi ve belgelerden de yararlanılabilir. Bu çerçevede; uzlaştırmacı, soruşturma işlemleri sırasında C. Savcısı tarafından bizzat yada kolluk aracılığı ile gerektiğinde bilirkişi marifetiyle yaptırılan tespitlerden de istifade edebilecektir. Çünkü uzlaştırma teklifinde bulunulması, hatta teklifin kabul edilmesi suça ilişkin delillerin toplanmasına engel değıldir. (CMK 253/8)

Uzlaştırıcının delil toplama ve araştırma hak ve yükümlülüğü yoktur. Zararın belirlenmesinde tarafların getirdikleri (ve/veya soruşturma dosyasında yer alan zararın tespitine yönelik bilgi ve belgeler) ile yetinecektir⁵. Cumhuriyet Savcısı kendi yetkilerini uzlaştırıcıya devredemeyeceğı gibi, uzlaştırıcıda bu role soyunamamalıdır.

Özellikle taksirli yaralama fiillerinden mahallinde keşif yapılıp bilirkişi raporu aldırılması, kusurun derecesinin belirlenmesi, muayene ve tedavi giderlerine ilişkin belgelerin ilgili kurumlardan temini, çalışılmayan günlere karşılık gelen ücretin tespitine dair belgeler soruşturma dosyasında bulunmalıdır.

⁵ KARAASLAN,Erol. CEZA YARGILAMASINDA UZLAşMA,s.13 , http://www.yayin.adalet.gov.tr/29_sayi.htm

2-Maddi zararın tazmini:

Yukarıda da değinildiği üzere taraflar uzlaştırma sonunda belli bir edimin yerine getirilmesi hususunda anlaşmaya vardıkları takdirde, borçlanılan edimin bir defada veya belli aralıklarla veya sürekli davranışlarla yerine getirilmesi söz konusu olabilecektir.

Buna göre, borçlanılan edimin bir defada, tek bir eylemle yerine getirilmesi durumunda şüpheli/sanığın bir **şeyi teslim etmesi** veya **belirli bir miktar parayı** bir kerede ödemesi söz konusudur.

Edimin düzenli ya da düzensiz belli aralıklarla tekrarlanması durumunda üstlenilen **para borcunun taksitlendirilmesi, misli eşyanın parça parça verilmesi, sigorta primlerinin düzenli olarak belli bir süre ödenmesi** söz konusu olabilir.

Bu bağlamda üstlenilen edimin kesintisiz bir fiil veya davranışla yerine getirilmesi de mümkündür. Şüpheli/sanığın **kiralama borcu** altına girmesi, bir **hizmet edimini** üstlenmesi durumunda sürekli edimden söz etmek gerekecektir.

Kural olarak her borç doğduğu anda muaccel olur. Şüphelinin/ sanığının bir suçu (haksız fiili) işlemekle hem ceza i hem de hukuki sorumluluğu yani borcu doğmaktadır.

Kararlaştırılan edimin hemen ve bir kerede yerine getirilmesi mümkün olmakla birlikte, mağdur ve fail uzlaştırma sürecinde edimin ifasını bir süreye bağlayabilirler. Bu halde müaccel edim söz konusu olup, vadesi geldiğinde muaccel olacaktır.

Edimin belli bir süre sonra yerine getirilmesine de karar verilebilir. Bu durumda edim "vade"ye bağlanmış demektir. Vade, uzlaştırma tutanağında gün, hafta, ay ya da yıl olarak belirlenebilir. Ancak bu halde, vade mutlaka açıkça anlaşılabilir şekilde belirlenmiş olmalıdır.

Edimin konusunun bir hizmeti ifa etmek, bir şey yapmak yada yapmamak olduğu hallerde, edimin konusunun yerine getirilip getirilmediğinin ne şekilde takip edileceğinin yasada açık olmadığı görülmektedir. Bu hususta Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinin görevlendirilmesine ilişkin açık bir düzenleme yapılması yada gönüllülük esasına dayalı sivil toplum örgütleri oluşturulmak suretiyle bu örgütlerce bu takibin yapılması uygun olacaktır. Aksi taktirde belirlenmiş bir çok edim konusu, uygulama açısından askıda kalacaktır.

Keza; taraflar arasında; edimin konusu, yerine getiriliş şekli yada edime dayalı başka bir konu üzerinde ihtilaf çıkması halinde, bu ihtilafın giderilme ve çözüm yeri ilgili yasal düzenleme ve yönetmelikte düzenlenmemiş olmakla birlikte, çıkabilecek ihtilafların, soruşturmayı yapan Cumhuriyet Savcısı tarafından giderilmesinin ve bu hususun ilgili yasal düzenlemede açıkça yer almasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

B- Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Manevi Zararların Tazmini

1-Manevi i zararın tespiti

Manevi zararın belirlenmesinde (maddi tazminatta olduğu gibi) elde müsbet hareket noktaları yoktur⁶. Borçlar hukuku açısından tazminatın tayin ve takdiri hâkime aittir. Ancak, **uzlaştırma sürecinde tazminatın belirlenmesindeki rol büyük ölçüde uzlaştırıcıya düşmektedir.**

⁶GÜRSOY,Kemal Tahir.Manevi Zarar ve Tazmini,s.23, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1973-30-01-04/AUHF-1973-30-01-04-Gursoy.pdf>

Aynı zamanda bir haksız fiil⁷ olan suç, mağdur veya suçtan zarar görenin elem ve ızdırap duyması sonucunu içinde barındırır. Maddi karakteri olmayan, sadece duygu dünyasında kalan, arzu edilmeyen durumun (manevi zararın) giderilmesi manevi tazminatla mümkün olabilir⁸. Dolayısıyla Manevi tazminatın esas amacı duyulan acıyı telafi etmektir. Ancak, **uzlaşma sürecinde manevi zarar giderilirken uzlaşan tarafların iradesi ve uzlaştırıcının çabaları belirleyici olacaktır.**

Manevi tazminat çekilen elem ve ızdırap ile orantılı olmalıdır. Fazlasına hükmetme haksız zenginleşmeyi mucip olur⁹. Uzlaşma kurumunun amacı soruşturma evresinde hem cezai hem de hukuki uyumsuzluğu gidermek olduğuna göre, edimin konusu olan manevi zararın belirlenmesinde, taraf görüşleri öncelikle alınarak, uzlaştırıcı tarafından belirlenecek makul bir miktar üzerinde taraf iradelerinin uyuşmasına çalışılmalıdır. Belirlenecek manevi zararın miktarı, tazminat hukukunda olduğu gibi, gerçek zararı göstermek zorunda değildir. Yani belirlenen miktar uğranılan manevi zararın altında yada üstünde olabilir, burada da önemli olan taraf iradelerinin üzerinde uzlaşabildiği zarardır.

Bununla birlikte manevi zarar karşılığı şüpheliden istenecek edim, duyulan elem ve ızdırap ile orantılı olmalı, haksız zenginleşmeye meydan verilmemelidir. Uzlaştırıcı, hem tarafların sosyal ve ekonomik durumlarını değerlendirmek hem de sebepsiz zenginleşme hükümlerini gözetmek durumundadır.

Dolayısıyla C.Savcısının **soruşturma evrakını uzlaştırıcıya tevdi etmeden önce, mağdur veya suçtan zarar gören ile şüphelinin, sosyal ve ekonomik durum araştırmasını yaptırıp belgelerini temin etmesi** gerekmektedir.

2-Manevi zararın tazmini

Fail, uzlaştırma sonunda üzerinde anlaşılan edimini defaten yerine getirebileceği gibi bunun ileriki bir tarihe bırakılması mümkündür. Edimin taksitlendirilmesi veya süreklilik arz eder şekilde yerine getirilmesi de pekâlâ mümkündür.(maddi zararları tazmini ili ilgili açıklamalar burada da geçerlidir.)

Manevi tazminat olarak istenen meblağın bir üçüncü şahsa ödenmesinin istenmesi mümkündür. Mağdur veya suçtan zarar gören sosyal ve ahlaki gerekçelerle failden talep ettiği meblağın üçüncü bir kişiye veya kamu hizmeti gören bir kuruma (Kızılay.SHÇEK gibi) ödenmesini isteyebilir.¹⁰ Bunun bağışlama şeklinde yerine getirilmesi uygun olur.

C-Eski Hale Getirme

Eski hale getirme işlenen suçla meydana gelen fiziki bozulma veya eksilmenin telafisi amaçlanmaktadır. Yani suçtan önceki önceki hale dönülmesi söz konusudur.

İşlenen suç sonrasında **maddi veya manevi tazminat yanında ayrıca eski hale getirmenin de istenmesine engel durum yoktur.**

Özellikle TTK'nun 57/ 1,2,4,5,6,8 ve 9. maddesinde düzenlenen haksız rekabet fiillerinde, aynı yasanın 64. maddesi gereğince, suçtan zarar görenin şikayeti üzerine soruşturma yapılabilecektir. TCK'nun 5.maddesine göre, Türk Ceza Kanununun genel hükümleri, özel ceza kanunları ile ceza içeren kanunlardaki suçlara

⁷ Her suç bir haksızlık olmakla birlikte her haksızlık suç olmayabilir. Dolayısıyla haksız fiil ,suçu da kapsayan geniş bir kavramdır. Daha geniş açıklama için bkz. **Koparan.M.Reşat.Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Sebepler.**Türkiye Barolar Birliği Dergisi,Mayıs/Haziran 2006,S.64,s.37.

⁸ GÜRSOY, Kemal Tahir.age.s.4

⁹ GÜRSOY, Kemal Tahir.age.s.37

¹⁰ GÜRSOY, Kemal Tahir.age.s.34

da uygulanacağından şikayete bağlı haksız rekabet fiilleri de uzlaşma kapsamındadır.

Haksız rekabet suçlarında hakları ihlal edilenlerin maddi yada manevi zararlarının tazmin edilmesi çoğu kere haksız rekabetin doğurduğu zararı tam olarak ortadan kaldırmamaktadır. Bunun tek yolu eski hale getirmedir. Zira; ödenen tazminata rağmen haksız rekabetin sonucu olan maddi durum ve bunun devam eden sonuçları ortadan kaldırılmadığı ya da haksız rekabet yanlış ve yanıltıcı beyanlarla yapılmış ise bu beyanlar düzeltilmediği sürece gerçek anlamda bir hukuki korunmadan söz edilmesi mümkün olmayacaktır.¹¹ Uzlaştırma da haksız rekabetten doğan ceza soruşturmalarında, **örneğin tazminat talebi ile birlikte haksız rekabet teşkil eden ürünlerin toplatılması ve tecavüzün önlenmesi de istenebilir.**

III- ÜÇÜNCÜ KİŞİ YA DA KİŞİLERİN MADDÎ VEYA MANEVÎ ZARARLARININ TAMAMEN YA DA KISMEN TAZMİNİ VEYA ESKİ HÂLE GETİRİLMESİ

A- Genel Olarak:

Yönetmeliğin dayanağı olan CMK'nun 253 (4) md.de ; şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifinin **kanunî temsilcilerine** yapılacağı öngörülmüştür. Yönetmelik hükmü ise daha geniş düzenleme getirmekte üçüncü kişi veya kişilerinde zararlarının giderilmesi öngörmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 20/b maddesinde belirtilen; "haklarına halef olan üçüncü kişi...." İfadesinin uygulamada sorunlara neden olabileceği, ifadenin mevcut haliyle, sözgelimi; sigorta şirketlerini de kapsamına alabileceği, bu durumda suçtan zarar gören yada mağdurların sayısının birden fazla olması halinde hepsi ile uzlaşmayı zorunlu kılan, CMK 253/7 maddesiyle birlikte değerlendirildiğinde uzlaşma uygulamasını olumsuz etkileyebileceği değerlendirilmektedir. Böylesi bir durumda; hem şüpheli, hukuk birimleri bulunan, son derece donanımlı ve profesyonel sigorta şirketi karşısında zayıf kalacak hemde mağdurun taleplerinin giderildiği ve uzlaşmanın sağlandığının düşünüldüğü bir zamanda, durumu haber alan ve ortaya çıkan yeni hak sahipleriyle uzlaşmak zorunda bırakılacaktır. Bu hüküm, uzlaşmaya ilişkin düzenlemeyi özel hukuk alanına da taşırmaktadır. Bu ifadenin doğuracağı bir başka hukuksal problemde, uzlaşmadan haberleri olmayan, suçtan zarar gören yada bunların halefi durumundaki gerçek veya tüzel kişilerin uzlaşmanın gerçekleşip onaylanmasından ve işin kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla sonuçlanmasından sonra, hak talebinde bulunmaları halinde ne olacağı sorunudur. Çünkü CMK nun 253/19. maddesi ve yönetmeliğin 23/7. maddesinde, uzlaşmanın sağlanması halinde uzlaşma konusu suç ile ilgili tazminat davasının açılmayacağını, açılmış davalardan feragat edilmiş sayılacağını düzenlemiş ve bu düzenleme ile uzlaşmaya konu olan suç ile ilgili özel hukuk yollarını da kapatmıştır. Hernekadar bu düzenlemenin amacı; uzlaşma ile birlikte uzlaşmaya konu suçu oluşturan eylemden kaynaklanabilecek tüm uyuşmazlıkları hukuk dünyasından kaldırmak olsa da, uygulamada çıkarabileceği bu sorunlar nedeniyle, CMK 253/19. maddesinin sadece uzlaşmaya taraf olanları kapsadığının düzenlemeye dahil edilmesinin ve çok geniş bir ifade olan Yönetmelik'in

¹¹ **Öztürk,Fuat.**Haksız Rekabet Hukukunda Eski Hale Getirme Davası.s.13.www.hukukcu.com/bilimselkitaplar/haksizrekabet_eskihalegetirme.htm.

20/b maddesindeki “haklarına halef olan üçüncü kişi...”ifadesinin “mirasçı ve kanuni temsilci” olarak değiştirilmesinin uygun olacağı görülmektedir.

Sigortacılar, suçun mağduruna bağlı olarak doğrudan parasal edimde bulunmak zorunda oldukları ölçüde mal varlıklarında dolaylı bir azalmaya maruz kalan üçüncü kişilerdir.¹² Bu sebeple, zarara maruz kalan mağdurun haklarına halef olur. Böylece suçtan zarar görenin şüpheli/sanığa karşı açabileceği tazminat davasını açabilir.

Ancak, uzlaşmanın yasada öngörülen sınırlı zaman içinde hayata geçirilmesi bakımından ayrıntılı ve karmaşık hukuki ilişkilere gidilmesi uygun değildir. Kamusal nitelikteki sigorta kurumları veya özel sigorta şirketlerinin sürece dâhil edilmesi yukarıda da izah edildiği şekilde, uzlaştırma sürecinin işlemlerini imkânsız kılacaktır.

Zaten **yasa metninde de uzlaşma teklifinin yapılacağı kişiler (şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci olarak) sınırlanmıştır**. Bu durumda yasanın amacı sigorta şirketlerini sürece dâhil etmek değildir. Dolayısıyla **halefiyet kavramını mağdurun yerini alan yasal mirasçılarla sınırlı tutmak** yasanın amacına daha uygun bir yaklaşımdır.

B- Yönetmeliğin kapsamı dışında kalan üçüncü kişilerin durumu

Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 20(1)-b bendinde sadece mağdurun haklarına halef olan üçüncü kişilerin durumu düzenlenmiştir. Oysa fail, işlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşumuna neden olabilir; ancak “non bis in idem” kuralı gereğince bu fiilden dolayı ancak bir defa cezalandırılabilir. Fikri içtima kurallarını düzenleyen 5237 sayılı .TCK’nun 44/1 md.ne göre, failin gerçekleştirdiği fiilin birden fazla farklı suçun oluşumuna neden olması durumunda, failin bu suçlardan en ağır cezayı gerektiren suç nedeniyle cezalandırılması yoluna gidilebilir.

Örneğin bir kişiyi öldürmek için ateşlenen silâhtan çıkan kurşun, mağdura isabet etmeden duvara çarpması nedeniyle sekerek bir başkasının yaralanmasına neden olabilir. Bu durumda, hedeflenen kişi açısından kasten öldürme suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır; ancak, sekme sonucunda yaralanmasına neden olunan kişi açısından ise, taksirle yaralama suçu işlenmiş olmaktadır.

Bu durumda sadece en ağır cezayı gerektiren suçun uzlaşma kapsamı dışında kalması sebebiyle daha az cezayı gerektiren suçun mağdurunun zararları giderilemeyecektir. Bu durum onarıcı adalet ilkelerine de uygun değildir.

Keza bir kişiyi yaralamak için fırlatılan taşın mağduru 5237 Sayılı .TCK’nun 86(1) maddesi kapsamında yaralaması ,ayrıca bir başkasını da aynı yasanın 86/2 maddesi kapsamında yaralaması mümkündür. Bu durumda fikri içtima kurallarına göre fail sadece 5237 Sayılı .TCK’nun 86/1 md. kapsamında yargılanabilecektir.

Bu halde en ağır suçun (TCK.86/1) mağduru uzlaşma sürecine dâhil olurken daha hafif suçun mağduru (TCK.86/2) uzlaşma görüşmelerine çağrılmayacaktır. Yönetmelikte üçüncü kişilerin sadece mağdurun haklarına halef olanlarla sınırlı tutulması doğru değildir. Uzlaştırma Yönetmeliğinin 20(1)-b bendinde yeniden düzenleme yapılarak bu gibi mağdurlarında uzlaşma görüşmelerinin tarafı olması sağlanmalıdır. Ya da sürece katılamasa da yönetmeliğin 20(1)-b bendi kapsamında zararlarının giderilmesine imkan tanınmalıdır.

¹² **ÖZEL, Çağlar**.Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansıma Zarar ve Giderimine İlişkin Bazı Düşünceler.s.8.
<http://auhf.ankara.edu.tr/auhfd/auhf-dergisi/yil-2001-cilt-50-sayi-1-4/>

IV- BİR KAMU KURUMU VEYA KAMU YARARINA HİZMET VEREN ÖZEL BİR KURULUŞ İLE YARDIMA MUHTAÇ KİŞİ YA DA KİŞİLERE BAĞIŞ YAPMAK

A- Genel Olarak bağış kavramı

Bağış; hayatta olan kimseler arasında yapılabilen ve mukabilinde bir ivaz taahhüt edilmeksizin bir kimsenin malının tamamını veya bir kısmını diğer bir kimseye temlikini sonuçlayan bir akittir. Yani bağışta bulunan kişi karşılıksız edim yükümlüğü altına girmektedir. Taşınmazın aynına ilişkin bağışlar dışında kural olarak yazılı şekle de tabi değildir. Bağışlanan şey in bağışı kabûl edene verilmesiyle hibe sözleşmesi tamamlanmış olur. Bu haliyle **bağış** şahsi değil kişinin (failin) malvarlığında eksilme yaratan **maddi edimdir**.

Sözleşmenin taraflarının iradesine bağlı olarak bağışın bağışı kabul eden kişi yerine onun gösterdiği üçüncü bir gerçek veya tüzel kişiye yapılması da mümkündür.

B-Bağış yapılacak gerçek veya tüzel kişinin belirlenmesi

Yukarıda da değinildiği üzere suçtan zarar gören sosyal ve ahlaki yaklaşımla hareket edebilir. Failden talep ettiği maddi yada manevi tazminat miktarını kendi belirlediği gerçek kişi veya kişilere yada kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel kuruluşlara verilmesini talep edebilir.

Uzlaştırma sürecinde bağışın yapılacağı gerçek veya tüzel üçüncü kişileri mağdurun belirlemesi esastır.

Uzlaştırma Yönetmeliğinin 20(1)-c bendinde “bir kamu kurumu” ifadesi yeterince açık değildir. Özellikle bağış kabul edemeyecek kurumlar açısından uygulamada nasıl davranılacağı ciddi bir sorun olarak ortaya çıkabilir.¹³ Bu sorunun aşılması ve uzlaşmanın konusuz kalmaması bakımından müzakere sürecinde uzlaştırıcının bağış alamayacak kurumları araştırıp sürece müdahale ederek tarafları ikna etmesi uygun olabilir.

B- Lehine bağış yapılacak gerçek kişilerin özel durumu

Uzlaştırma Yönetmeliğinin (1)-c bendinde, lehine bağış yapılacak gerçek kişiler yönünden “**yardıma muhtaç kişi veya kişiler**” şeklinde bir belirleme yapılmıştır. Hayatın olağan akışı içinde sosyal ve ahlaki düşüncelerle hareket eden mağdur veya suçtan zarar göreninde bağış yapılmasını isterken **yardıma muhtaç insanları** seçmesi daha uygundur. Ancak, uzlaşma mağdur ve failin özgür iradeleriyle sağlanabileceğine göre mağdurun iradesinin bu şekilde sınırlandırılması uygun değildir. Üstelik muhtaçlık kavramı kişilerin sosyal çevrelerine ve ekonomik konumlarına göre farklılık gösterebilecek bir husustur.

Mağdur, uzlaştırma sürecinde kendince yardım yapılmasını uygun gördüğü kişiyi serbestçe belirleyebilmelidir. Gerek uzlaştırıcının, gerekse uzlaştırmayı isteyen C.Savcısının mağdurun iradesine müdahalesi mümkün olmamalıdır. CMK'nun 253/17 md.de uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanması öngörüldüğü halde,

¹³12-13 Haziran 2008 tarihlerinde Ankara da düzenlenen “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi” toplantılarının 8.çalışma grubunda bu konu üzerinde tartışılmış ve “bir kamu kurumu” ifadesinin metinden çıkarılması önerilmiştir. Bu öneriye karşı, bağış alamayacak kurumlar açısından, C.Savcısının edimin hukuka uygunluğunu denetlemesiyle sorunun aşılabileceği ileri sürülmüştür.

yönetmeliğin 20(1)-c bendinde “muhtaç kişiler” şeklinde sınırlamaya gidilmesi yönetmelikteki düzenlemeyi yasaya aykırı hale getirmiştir.

V- MAĞDURUN SUÇTAN ZARAR GÖRENİN VEYA BUNLARIN GÖSTERECEĞİ ÜÇÜNCÜ ŞAHSIN, BİR KAMU KURUMUNUN YA DA KAMU YARARINA HİZMET VEREN ÖZEL BİR KURULUŞUN BELİRLİ HİZMETLERİNİ GEÇİCİ SÜREYLE YERİNE GETİRMESİ VEYA TOPLUMA FAYDALI BİREY OLMASINI SAĞLAYACAK BİR PROGRAMA KATILMASI GİBİ YÜKÜMLÜLÜKLER

A-Genel olarak hizmet edimi

Hizmet, bir kişiye bağımlı ya da bağımsız olarak bedeni veya fikri nitelikteki bir işin görülmesidir. Hizmetin bağımlı ve bir ücret karşılığı olması durumunda bir iş sözleşmesinden bahsetmek gerekir.

CMK'un (5560 yasayla yapılan değişiklikten önceki)253(2) md.de, “fail, suçu ve fiilinden doğmuş olan maddî ve manevî zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını **ödemeyi** veya **zararları gidermeyi** kabûllendiğinde...”denilmek suretiyle bir miktar para ödenmesi dışındaki diğer edimlerinde olabileceğine vurgu yapılmıştır.

Uzlaştırma Yönetmeliğinin 20(1)-ç bendinde de , failin bir kamu kurumunun ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerini geçici süreyle yerine getirmesi veya topluma faydalı birey olmasını sağlayacak bir programa katılması gibi diğer bazı yükümlülükler altına girilmesi öngörülerek para dışında **şahsi edimlere** imkan tanınmıştır.

Gerçektende fail, bir kamu hizmetinin görülmesine katılarak veya topluma faydalı bir birey olmasını sağlayacak bir rehabilitasyon ve eğitim programına katılmak gibi diğer bazı yükümlülükler altına girerek de mağdurun zararını giderilebilir.¹⁴ **Bu edim türü, ödeme güclüğü içindeki kişiler ile özellikle suça sürüklenen çocukların uzlaştırma sürecine sokulmasında önemli bir imkândır.** Çocukların taraf olduğu uzlaştırmalarda çocuğun mağdurunu zararını bir miktar para ödeyerek gidermesi amaca uygun olmadığı gibi çoğu zaman mümkün de değildir.¹⁵ Uzlaştırmayı sadece para ödemeleriyle sınırlı tutmak özellikle suça sürüklenen çocukların bu sürece dâhil edilmesini imkânsız hale getirecektir.

Buna karşılık uzlaştırma, suça sürüklenen çocuğun topluma yeniden kazandırılmasında önemli bir araçtır. Bundan dolayı, çocukların, mağdurun zararını gidermek amacıyla diğer giderim yollarını kullanmasına olanak tanınmalıdır.¹⁶

1-Hizmetin ve hizmet ifa edilecek kurum, kuruluş ve programların seçimi

a)hizmet ediminin konusu

Uzlaştırma sürecinde mağdurun zararını gidermeyi kabul eden failin hangi hizmeti ifa edeceği tarafların anlaşmasıyla belirlenebilir. Ancak bunun için uzlaştırıcının ikna çabaları da gerekecektir. Özellikle istenen edimin kamu düzenine genel ahlâka, kişilik haklarına uygun düşüp düşmediği, fiilen imkânsız olup olmadığı konusunda tarafların yönlendirilmesine ihtiyaç olabilir. Bunu da uzlaştırıcı yapacaktır.

b)Kurum veya kuruluşların belirlenmesi

¹⁴ **Özbek, Mustafa.** Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, s.30, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2005-54-03/AUHF-2005-54-03-Ozbek.pdf>

¹⁵ **Özbek, Mustafa.** age.s.30

¹⁶ **Özbek, Mustafa.** age.s.30

Failin hangi kamu kurumuna veya kamu yararına hizmet veren özel kuruluşa hizmet ifa edeceği de ayrı bir sorundur. Çünkü her kamu kuruluşu böyle bir hizmeti kabule uygun olmadığı gibi hukuken kabule de mecbur değildir. Üstelik kamu kurumunun tabi olduğu mevzuat da buna imkân vermeyebilir. Tarafların uzlaşmasına rağmen üzerinde anlaşılan kamu kurumunun bu hizmeti kabul etmemesi durumunda uzlaşma konusuz kalabileceğinden uzlaştırıcı, kurumlar nezdinde gerekli araştırmaları yapıp tarafları yönlendirmelidir.

Buna karşılık uzlaştırma sürecinde, kamu yarına hizmet veren özel kuruluşların tercih edilmesi daha uygun olabilir. Ancak bu özel kuruluşun sigorta ve sosyal güvenlik yükümlülüklerinin ne olacağı da açık değildir. **Fail suç işleyerek sosyal barışı bozan kişi olduğuna göre, mağdurun zararlarının giderilmesi için bir hizmeti üstlendiğinde sigorta, sağlık güvencesi diğer sosyal yardımları talep edememesi gerekir.** Örnek olarak: çevreci bir vakıf veya derneğin ağaçlandırma çalışmalarında görev almayı kabul eden fail, kendisine sigorta yapılmasını, yol ve servis ücretlerinin, iaşe giderlerinin karşılanmasını o kuruluştan isteyemez.

Uzlaşma, mağdur ve failin özgür iradeleriyle yapıldığına göre bu hizmetinde gönüllü olarak üstlenildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Hizmeti gönüllü üstlenen durumundaki fail, ne hizmetinin bedelini nede diğer sağlık ve sosyal yardımları talep etme hakkına sahiptir.

Mağdurun zararının giderilmesi kapsamında, failin bir miktar para ödemesi yanında yukarıda belirtilen gönüllü hizmetleri üstlenmesine bir engel yoktur.

Mağdurla uzlaşma iradesini taşımakla birlikte, edimin konusunu herhangi bir nakdi bedelin ödenmesinin oluşturduğu durumlarda, ödeme güçlüğü bulunan şüpheliler ile ilgili, sosyal anlamda yapılabileceklerde 12-13 Haziran 2008 tarihlerinde Ankara da düzenlenen "Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi" toplantılarının 8. çalışma gurubunda ele alınmıştır. Ekonomik durumu uygun olanların, uzlaşma kapsamında kalan suçlarda, uzlaşmak suretiyle cezadan kurtulmaları mümkün iken, ödeme durumu olmayanların, uzlaşma iradesine sahip olmalarına rağmen, hukuk sigortası gibi kurumların da çok gelişmiş olmadığı ülkemizde doğrudan yargılama ve cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalmalarının, Devlet'in sosyal niteliğine uygun olmadığı ileri sürülmüştür. Çözüm olarak ta; Uzlaşmada belirlenecek nakdi edimin, zorunlu kamu hizmeti karşılığında (kamu yararına çalışma tedbirinde olduğu gibi) kamu kaynaklarınca karşılanması ileri sürülmüş, bir diğer öneride ise; çağdaş hukuk sistemlerinde benzer örnekleri olduğu şekilde, kamu yararına ve gönüllülük esasına göre oluşturulmuş sivil toplum örgütlerince, karşılığında hizmet almak koşulu ile bu edimin yerine getirilmesi hususunda yardım yapılabileceği ifade edilmiştir. Bu görüşlere karşı; özellikle suç işleyen düşük gelir gurubundaki kişiler açısından, bu yardımın, suç işlemeyi özendirici olacağı, toplumla barışık olmayan kişiler yönünden suç işlemeyi teşvik edeceği görüşü ileri sürülmüştür.

c) Toplumla faydalı birey olmayı sağlamaya yönelik programların seçimi

Failin toplumla faydalı bir birey olmasını sağlayacak rehabilitasyon ve eğitim programlarına katılmak gibi yükümlülükleri üstlenmesi de mağdurun zararının giderilmesinin bir yoludur.

Özellikle maddi, sosyal ve kültürel durumu yüksek mağdurlar, failin bu tür yükümlülükler altına girerek sonuçta toplumla intibak etmesinden tatmin olabilirler. Keza uzlaşma kapsamında hem hizmet (gönüllü çalışma) ediminin hemde eğitim – rehabilitasyon programlarına katılma yükümlülüğünün bir arada yerine getirilmesi de mümkündür. Belli bir miktar para ödenmesinin yanında da eğitim –rehabilitasyon programlarına katılma öngörülebilir.

Özellikle alkol ve madde bağımlısı olup buna bağlı olarak suç işleyen kişilerin bağımlılığını gidermeye yönelik bir tedavi (rehabilitasyon) programına katılması, onun topluma kazandırılmasında önemli bir işleve sahiptir. Aynı şekilde failin sosyal ve psikolojik yardım alması hatta okumu yazma gibi eğitim programlarına katılması da mağdurun zararını manevi olarak giderebileceği gibi, failinde toplumla barışmasına hizmet edecektir. Parasal olmayan bu edim türleri özellikle suça sürüklenen çocuklar bakımından yoğunlukla uygulanmalıdır.

2- Hizmet ifa edilecek gerçek kişilerin seçimi

Failin hizmet ediminde bulunacağı gerçek kişi veya kişilerin belirlenmesi tamamıyla mağdur veya suçtan zarar görene aittir. Ancak belirlenen üçüncü kişi veya kişilerin bu hizmeti kabul etmemesi uygulamada karşımıza bir sorun olarak çıkabilir.

Bu sorunun aşılması için mağdur veya suçtan zarar gören belirlemeyi yapmadan önce kendisi bu kişilerle temasa geçip rızalarını almalıdır. Böyle yapılmamış ise uzlaştırıcı üçüncü kişilerin bu hizmeti kabul edip etmediklerini daha başlangıçta mağdura açıklattırılmalı ve müzakerelerin devamını sağlamalıdır.

Yukarıda da izah edildiği üzere, toplum barışını bozan fail gönüllü olarak üstlendiği bu hizmetin bedelini, sağlık ve sosyal yardımları talep edemez. Ancak sigortasız hizmet gördürmenin hukuki ve cezai sakıncaları göz önüne alındığında, böyle bir hizmeti kabul edecek gerçek veya tüzel kişi bulmak oldukça zor olacaktır. Uzlaştırmanın hayata geçirilebilmesi bakımından çalışma ve sigorta mevzuatında bu yönde değişiklik yapılmasına da ihtiyaç vardır.

VL- MAĞDURDAN VEYA SUÇTAN ZARAR GÖRENDEN ÖZÜR DİLENMESİ.

A-Genel olarak özür dileme

Özür, kişinin yaptığı bir eylemden dolayı duyduğu pişmanlığını ilgili kişi veya kişilere yazılı veya sözlü olarak beyan etmesidir.

Şüphesiz ki, **özür mağdur veya suçtan zarar görenin manevi olarak tatminine hizmet eden bir yaklaşımdır.** Özür, dileyen kişinin malvarlığında bir eksilme sonucunu doğurmaz. Buna karşılık, mağdurun iç dünyasında ve sosyal çevresi içinde rahatlamasını sağlar.

Bu sebeple **özür, failin şahsi olarak ifa edebileceği bir edimdir.** Bu edimin özellikle hakaret suçlarında sıklıkla uygulanabileceği düşünülebilir.

Hakarete uğrayan bir mağdurun tepkisi, kendi değer yargılarına, toplumdaki sosyal statüsüne, ekonomik ve kültürel durumuna, hakaretin basın yayın yoluyla, yüze karşı veya yokluğunda yapılmasına göre değişebilir.

Özellikle basın yayın yolu ile şeref ve haysiyeti zedeleyen eylem, söz ve yazıların telâfisinde de çeşitli yollar olabilir. Bazı mağdurlar kanun yoluna başvururken bazısı sadece özür diletmeyle yetinir ya da teşhir veya yalanlama yollarına gidebilir. Dolayısıyla şeref ve haysiyetin her zaman parayla ölçülmemesi gerekeceği açıktır.

B-Özür dilemenin şekli ve zamanı

Özür beyanı kural olarak şekle tabi değildir. Mağdur- fail uzlaştırmasında asıl olan mağdurun bozulan iç huzuru ve sosyal itibarını yeniden kurmaktır. Buna göre mağdurun tatmini için özrün, yazılı olması, belirli üçüncü kişilerin yanında (aleni) yapılması, hatta basın yayın araçları vasıta kılınarak dilenmesi istenebilir.

Uzlaştırmacının görevi burada, mağdurun tatmini ile failin pişmanlık iradesini uygun bir kıvamda ve zeminde dengelemektir.

VII- EDİMİN KONUSU YÖNÜNDEN UZLAşMANIN GERÇEKLEşMESİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

Uzlaştırma sonunda failin edimini bir defada yerine getirmesi durumunda hakkında **“kovuştırmaya yer olmadığı”** verilecektir.(CMK.md.172.) Failin edimini taksitler halinde yerine getirmesi, edimin yerine getirilmesinin ileri bir tarihe bırakılması veya süreklilik arzetmesi durumunda ise CMK'nun 171/3 maddesindeki koşullar aranmadan **“kamu davasının açılmasının ertelenmesine”** karar verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. (CMK 253/19)

Fail, uzlaştırmaya rağmen edimini ifadan kaçırsa, uzlaştırma raporu iik 38. maddesinde sayılı ilam hükmünde belgelerden sayılır. Uzlaşma ile aynı zamanda mağdurun veya suçtan zarar görenin maddi ve manevi zararlarının karşılanması amaçlandığından, uzlaşmanın sağlanması halinde, artık, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacak, açılmış bir dava varsa bundan feragat edilmiş sayılacaktır. Ayrıca, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra uzlaştırmanın gereklerini yerine getirmeyen şüpheli hakkında hemen kamu davası açılması zorunludur.

Edimin bir kısmı yerine getirildikten sonra, çeşitli nedenlerle edimin yerine getirilmesinin aksaması ve bu nedenlerin mücbir neden olmaması halinde, şüpheli hakkında kamu davası açılmalıdır. Kamu davasının açılması halinde şüpheli tarafından o güne kadar ödenmiş olan miktar ne olacaktır? Bu durumda şüpheli açısından özel hukuk yollarına başvurma hakkının saklı olduğu tereddütsüzdür.

Uzlaşma gerçekteşip, Cumhuriyet Savcısı tarafından onaylanmak suretiyle kesinleştikten sonra, mağdurun uzlaşma konusu edimin yerine getirilmesini kabul etmemesi ve dolayısıyla uzlaşmadan vazgeçmesi halinde; şüpheli uzlaşma konusu edimi yerine getirme konusunda ısrar ederse ne olacaktır? şüphelinin uzlaşmadan vazgeçmesinin, yani edimi yerine getirmemesinin yaptırımı bellidir, o da hakkında dava açılmasıdır. Kanaatimizce, uzlaşma onaylanıp kesinleştikten sonra, mağdurun vazgeçme hakkı bulunmamaktadır. Bu nedenle, mağdurun uzlaşma konusu edimin yerine getirilmesini kabul etmemesi halinde dahi, şüphelinin kendisine yüklenen edimi, uzlaşma raporunda belirtildiği şekilde yerine getirmesi ile sorumluluktan kurtulacağının kabulü gerekir. Ancak; nakdi bir ödemenin bizzat mağdura yapılması şeklinde bir edim konusu var ise, şüphelinin soruşturma makamından ödeme yeri tayini isteyebilmeli ve belirlenen bu yere yapılan ödeme geçerli kabul edilmelidir. Dolayısıyla bu şekilde yapılmış bir ödeme var ise; uzlaşma yapılmış ve edim yerine getirilmiş sayılacağından, **“kovuştırmaya yer olmadığı”** kararı verilmelidir.

Uzlaşmanın olumlu yada olumsuz sonuçlanması ile, ilk uzlaşma teklifi ile durmuş olan zamanaşımı kaldığı yerden devam eder.

UZLAşMA RAPORU VE TUTANAğI

A-Kavram Sorunu

Uzlaştırma müzakereleri sonunda, Cumhuriyet savcısı tarafından tanzim edilmesi gereken tutanağa; “Uzlaştırma Tutanağı” denilmekle birlikte, bu ifade isabetli değildir. Bu kavram yerine, “Uzlaşma Tutanağı” olarak ifade edilmesi daha isabetli olacaktır. Şöyle ki; Uzlaştırma kelimesi, uzlaştırmak işi; başka bir ifade ile uzlaştırma için gerçekleştirilen faaliyeti ifade eder. Uzlaşma ise; uzlaşmak durumu, uyuşma anlamına gelir. Bu nedenle; uzlaşma kavramı, uzlaşmak için yapılan faaliyetler sonucu gerçekleşen sonuca ilişkin olması nedeniyle, “Uzlaştırma Tutanağı” yerine, “Uzlaşma Tutanağı” kavramının kullanılması daha isabetlidir.

Uzlaştırma müzakereleri sonucunda, uzlaştırıcı avukat tarafından tanzim edilen belgeye “Uzlaşma Raporu”, bu rapor üzerine Cumhuriyet savcısı tarafından tanzim edilen belgeye ise “Uzlaşma Tutanağı” denir.

C- Uzlaşma Raporu

Uzlaştırmacı olarak görevlendirilen uzlaştırmacı avukat, uzlaştırma müzakereleri kapsamında, yapmış olduğu faaliyetleri içerir bir raporu, ilgili Cumhuriyet savcısına sunacaktır. Yani uzlaştırmacı, uzlaştırma işlemlerinin sonuçlandığı tarihten itibaren, taraf sayısından bir fazla olarak hazırladığı raporu, Cumhuriyet savcısına vermekle yükümlüdür.

Söz konusu rapora, uzlaştırmacıya verilen belge örnekleri ve varsa yapmış olduğu masrafları gösteren belge veya gider pusulası veya rayice uygun yazılı beyan ile serbest meslek makbuzunun eklenmesi gerekir.

Uzlaşma raporunun Cumhuriyet savcılığına sunulması için belirli bir süre öngörülmemiştir. Rapor geciktirilmeksizin Cumhuriyet savcılığına sunulması şarttır. Uzlaşma müzakerelerine katılan taraflar arasında uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, tarafların ne suretle uzlaştıkları, ayrıntılı bir şekilde raporda belirtilmeli ve uzlaşma müzakerelerine katılan tarafların imzalarını da içermelidir. Önemle belirtilmelidir ki, uzlaşma raporu içeriğinde, uzlaştırma müzakereleri sırasında suçun işlenmesine ilişkin olarak yapılan açıklamalara yer verilmemelidir. Başka bir ifade ile Yönetmeliğin 21/2. maddesi gereğince uzlaşma raporuna suçun işleniş şekline ilişkin olarak her hangi bir bilgi kayıt edilemez, savunma veya ikrara ilişkin beyanlara yer verilemez. Raporu sadece hukuki sorumluluğa ilişkin beyanlara yer verilir. Bu şekilde bir açıklama yapılması halinde, Cumhuriyet savcısınca belirtilen bu açıklamaların rapordan çıkarılmasını uzlaştırmacıdan talep edebilir.

Uzlaşma raporunun yukarıda belirtilen şekil şartlarını taşımaması halinde, Cumhuriyet savcısının nasıl davranacağına ilişkin olarak yasa ve yönetmelikte açıkça bir hüküm bulunmamaktadır. Bu halde süreci yönlendiren Cumhuriyet savcısının şekli eksiklikleri gidermek üzere raporu uzlaştırmacıya iade etme yetkisine sahip olduğu kabul edilmelidir.

Uzlaştırmacı tarafından tanzim edilen uzlaşma raporunda şu husuların bulunması şarttır:

- 1- Uzlaştırmacı olarak atanan avukatın adı soyadı, adresi ve bağlı olduğu Baro ve sicili,
- 2- Raporunda düzenlendiği yer ve tarih,
- 3- Tarafların varsa kanuni temsilcilerinin kimlik ve ikametgah adresleri; alacaklı taraf yabancı ülkede oturuyorsa Türkiye’de göstereceği ikametgah,
- 4- Mağdurun fileden dolayı meydana gelen maddi ve manevi zararının tümünün veya büyük kısmının ödendiği ve giderildiği kaydı,

- 5- Zararın fail tarafından giderim şekli,
- 6- Uzlaştırma giderleri ve uzlaştırıcı olarak avukata verilecek ücretin fail tarafından ödendiği kaydı,
- 7- Failin ve mağdurun özgür iradeleriyle uzlaştıkları kaydı,
- 8- Uzlaşma müzakerelerine katılan tarafların ve uzlaştırıcının imzaları.

Uzlaştırma raporunda yer alan bu hususlar somut, açık ve anlaşılır olmalıdır.

Uzlaştırmanın bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması halinde ise söz konusu rapor Cumhuriyet savcısınca tanzim edilir. Bu durumda yine raporda bulunması gerekli hususlar aynen yerine getirilir.

Uzlaştırma raporu

Madde 21 - (1) Uzlaştırıcı, uzlaştırma işlemlerinin sonuçlandırıldığı tarihten itibaren bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-2 sayılı Uzlaştırma Raporu Örneğine uygun, taraf sayısından bir fazla olarak hazırladığı raporu, kendisine verilen belge örneklerini ve varsa yapmış olduğu masrafları gösteren belge, gider pusulası veya rayice uygun yazılı beyan ile serbest meslek makbuzunu geciktirmeksizin Cumhuriyet savcısına verir.

(2) Uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde, tarafların imzalarını da içeren raporda, ne suretle uzlaşıldığı ayrıntılı biçimde açıklanır. Ancak uzlaştırma müzakereleri sırasında suçun işlenmesine ilişkin olarak yapılan açıklamalara raporda yer verilmez.

(3) Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.

(4) Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanmadığını ve edimin hukuka uygun olmadığını belirlerse raporu onaylamaz. Onaylamama gerekçesini rapora yazar. Bu durumda uzlaşma gerçekleşmemiş sayılır.

(5) Uzlaştırmanın Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hâllerde; raporun bu işlemin niteliğine uygun kısımları doldurulur, mühür ve imza altına alınarak soruşturma dosyasında muhafaza edilir.

D- Uzlaşma Tutanağı

Uzlaşma müzakereleri sonucunda, uzlaşma tutanağının tanzimi zorunludur. Uzlaştırma müzakerelerinin olumlu veya olumsuz sonuçlanması önemli değildir. Konu, uzlaştırmanın avukat tarafından yapılması veya Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılması hali için ayrı ayrı incelenecektir.

aa- Uzlaştırmanın Avukat Tarafından Yapılması Halinde Yukarıda belirtildiği şekilde uzlaştırıcı tarafından tanzim edilen raporun, geciktirilmeksizin Cumhuriyet savcısına sunulması üzerine, Cumhuriyet savcısı bir uzlaşma tutanağı düzenlemekle yükümlüdür.

Uzlaşma tutanağının tanzim edilmesi gerektiğine dair CMK. nun da ve Yönetmelikte açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak CMK.nun 253/17 ve Yönetmeliğin 21/3. Maddeleri gereğince, Cumhuriyet Savcısı'nın, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlemesi halinde, uzlaşma raporunu, mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza edeceği, hüküm altına alınmıştır.

Yönetmeliğin 21/3 maddesinde belirtilen “hukuka uygunluk” ifadesini, yine yönetmeliğin 20. maddesinde ifade edilen edimin konusuna ilişkin açıklamamızda olduğu gibi; hukuka, genel kamu düzenine, kamu sağlığına ve genel ahlaka uygunluk olarak yorumlamak doğru olacaktır. Uzlaştırmacı tarafından düzenlenen raporun, şekil veya içerik yönünden hukuka uygun olmaması halinde, raporu inceleyen Cumhuriyet Savcısının denetim yetkisini ne şekilde kullanabileceği yasal düzenlemede açık olmamakla birlikte, bu durumda; soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcısının raporu iade ederek, mevzuata uygun olarak yeniden düzenlenmesini isteme yetkisi olduğu düşünülmüştür.

Bu şekilde, yapılan denetim sonucunda, Cumhuriyet Savcısı tarafından edimin “hukuka uygun” olduğu, uzlaşmanın tarafların özgür iradesine dayandığı tespit edilirse, **uzlaşma raporu, Cumhuriyet savcısınca mühürlenmesi ve imzalanması halinde, uzlaşma tutanağı haline dönüşür.** Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanmadığını ve edimin hukuka uygun olmadığını belirlerse raporu onaylamaz. Bu halde rapor, uzlaşma tutanağı sayılmaz. Bu durumda uzlaşma gerçekleşmemiş sayılır. Eğer şüphelinin iradesi “özgür” değilse, bu takdirde “adil yargılanma ilkesi” ihlal edilmiş olur (AİHM Beweer - Belçika § 48-51).

CMKnun 253/17 ve yönetmeliğin 21. maddesinde yer aldığı şekilde; raporu onaylarken, Cumhuriyet Savcısının tarafların özgür iradelerini ne şekilde anlayacağı yada tespit edebileceği hususunun yasal<düzenlemede muğlak olduğu görülmektedir. Burada, özgür iradenin denetiminin ne şekilde yapılabileceği, yasa ve yönetmelikten anlaşılammaktadır. Ancak genel hukuk yaklaşımı içerisinde, raporda yazılı değerlendirmede aksi açıkça ifade edilmemiş veya aksine bir iddia yok ise, taraf iradelerinin özgür olduğunun kabulünün gerektiği düşünülmelidir. Uzlaşma gerçekleşikten sonra dahi, uzlaşma sırasında, taraf iradelerinin özgür olmadığının çeşitli hukuki yöntemlerle ortaya konması halinde, uzlaşmanın gerçekleşmemiş sayılmasının ve soruşturmaya kaldığı yerden devam edilmesinin gerektiği görüşündeyiz.

Yönetmelik 21/4 maddesinde uzlaştırmacı tarafından, tarafların uzlaştıklarına ilişkin düzenlenen raporun Cumhuriyet Savcısı tarafından uygun görülmemesi ve raporun onaylanmaması halinde, bu konuda verilen karara karşı itiraz yolunun açık olup olmadığı kanun ve yönetmelikten anlaşılammaktadır. CMK 253/23 maddedeki kanun yolunun hangi kararları ve işlemleri kastettiği açık değildir. Öncelikle ilgililere yasa yollarını açmak için bu şekilde verilen onaylamama kararlarının tebliğ edilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Mevcut haliyle CMK 253/23 ün Cumhuriyet Savcısının uzlaşma işlemi sonucunda verdikleri kamu davasının ertelenmesine ilişkin karara karşı itiraz yolunu açtığı ve yönetmeliğin 23. maddesinden de bu durumun anlaşıldığı görüş olarak ileri sürülmektedir. Dolayısıyla mevzuatımızda mevcut düzenleme içerisinde, raporu onaylamama kararlarına karşı yasa yoluna gidilebilmesine dair bir dayanak yoktur.

bb- Uzlaştırmacının Cumhuriyet Savcısı Tarafından Bizzat Yapılması Halinde

Uzlaştırmacının Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması halinde, uzlaşma raporu bizzat Cumhuriyet savcısınca tanzim edilir. Raporun uygun kısımları doldurulur, mühür ve imza altına alınması ile uzlaşma tutanağı haline dönüştürülür.

Uzlaşma tutanağında, uzlaşma raporunun taşınması zorunlu unsurlara ek olarak Cumhuriyet savcısı ve zabıt katibinin imzaları ile savcılık mührü yer almalıdır.

E- Uzlaşma Tutanağının Hukuki Niteliği

CMK.nun 253/19. maddesine göre, taraflar arasında uzlaşma sağlanması halinde, tanzim edilen uzlaşma tutanağında belirtilen edimin yerine getirilmemesi halinde, uzlaşma raporu 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38. maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.

Söz konusu madde hükmünde uzlaşma tutanağından bahsedilmemiş ise de, uzlaşma tutanağını, İcra ve İflas Kanununun 38. maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılacaktır.

UZLAŞMA BELGESİ

Uzlaşma belgesinin hangi hallerde ve ne zaman tanzim edileceği Yönetmeliği 22. maddesinde hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre; uzlaştırmacı görevlendirilmeden önce veya uzlaşma teklifinin reddedilmesinden sonra, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin aralarında uzlaşmaları hâlinde; taraflarca niteliğine uygun düştüğü ölçüde bir uzlaşma belgesi düzenlenir. Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığı ve edimin hukuka uygun olup olmadığı kriterlerini gözeterek uzlaşma belgesini inceler ve değerlendirir.

Takibi şikâyete bağlı suçlarda, mağdur veya suçtan zarar görenin şüpheli ile anlaşarak şikâyetinden vazgeçmesi hâlinde bu belge düzenlenmez.

Uzlaşma belgesi de 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38. maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.

Şikayete tabi suçlarda mağdur veya suçtan zarar gören şikayetden vazgeçtiğinde, bu bir uzlaşma olmadığından, bu belgenin düzenlenmesine gerek yoktur. Burada taraflar en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar bu belgeyi düzenleyerek Cumhuriyet Savcısına başvurmak durumundadırlar.

Uzlaşma belgesi

Madde 22 - (1) Uzlaştırmacı görevlendirilmeden önce veya uzlaşma teklifinin reddedilmesinden sonra, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin aralarında uzlaşmaları hâlinde; taraflarca niteliğine uygun düştüğü ölçüde bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-2 sayılı Uzlaştırma Raporu Örneğine uygun bir uzlaşma belgesi düzenlenir. Cumhuriyet savcısı, bu belgeyi 21 inci maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarında belirtilen kıstaslara göre inceler ve değerlendirir.

(2) Takibi şikâyete bağlı suçlarda, mağdur veya suçtan zarar görenin şüpheli ile anlaşarak şikâyetinden vazgeçmesi hâlinde bu belge düzenlenmez.

Hazırlayan:Enis Yavuz YILDIRIM
Hatay Cumhuriyet Başsavcısı
(8. Grup Başkanı)

Not:Bu kitap modülünün hazırlanmasında, Edimin Konusu'na ilişkin olarak, Kayseri Hakimi Sayın Mehmet Reşat Koparan'ın, Uzlaştırma Raporu ve Belgesi konusuna ilişkin olarak da Of Cumhuriyet Savcısı Sayın Hüsnü Aldemir'in hazırladıkları çalışmalardan ve 12-13 Haziran 2008 tarihlerinde Ankara da düzenlenen "Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi" toplantılarının 8.çalışma grubunda yapılan değerlendirmelerden yararlanılmıştır.

